

week (zijn)

introductie

Met dit Nederlandse woord (ont-)vangen we het Hebreeuwse werkwoord עָטַף / NgáThàPh. De kexica vermelden twee werkwoorden met dezelfde dri medeklinkers maar een andere betekenis. Toch wordt de mogelijkheid dat het etymologisch om één stamwoord gaat uitdrukkelijk vermeld. Hier kiezen we ervoor om van één woordstam uit te gaan met de betekenis ‘week zijn’, omdat het in die betekenis het meeste voorkomt.. De drie teksten die door de vertalers aan het andere werkwoord worden verbonden kunnen ook met dit ‘week zijn’ zinvol vertaald worden.

het bereik van het Hebreeuwse werkwoord en zijn afleidingen

We beginnen met de drie teksten, waarin het werkwoord meestal met de betekenis ‘bedekken’ wordt vertaald, zij het niet consequent.

Job 23:9: (SV)

Als Hij ter linkerhand (noorenlinks) werkt, aanschouw ik *hem* (‘t) niet;

bedekt hij zich ter rechterhand (zuidenrechts), ik zie *hem* (‘t) niet.

NBG51: keert hij zich; De NBV fantaseert erop los;

NB: overdekt

Er wordt door alle vertalers hier een betekenis bedacht. Dan kan ook zich los weken ‘bedacht’ worden en kan de Hebr.concordantie aangehouden worden,

Ps.73:6(SV):

Daarom omringt de hoovaardij hen als een keten;

en het geweld **bedekt** ze als een gewaad.

NBG51:omhult; NBV:bedekt; NB bedekt.

In de eerste vershelft worden de hoogmoedigen (de arrogante rijken) beschreven als lieden die hun arrogantie als een halssieraad dragen.

De tweede vershelft beschrijft hun gewelddadige kant als een gewaad, een mantel, die hen bedekt - volgens de meeste vertalingen. Maar is dat een zinvolle duding? Het is ook te proberen met ‘week maken’:

“aan’t-week maken-is~een-uitzetdracht, geweld(dadigheid)

(is)aan-hen”

Psalm 65:14 (SV):

De velden zijn bekleed met kudden;

en de dalen **zijn bedekt** met koren.

NBG51: tooien zich; idem NBV en NB. Deze vertalers geven dit vers wat meer kleur dan de SV. “Week zijn’ doet dat ook, maar een andere kleur. “De diept en zijn week van uitgezuiverd(graan)”.

Zo kunnen we de ook in de lexica vermelde stamverwantschap van NgTh?Ph I en II in het Nederlands open houden. Dit ww komt in de psalmen meer keren voor, voal in de qalmodus en de hithpa’eelmodus. In de Niph’almodus komty het (waarschijnlijk) alleen voor in Klaagl.2:11 en in de hiph’ilmodus alleen in Gen.30:42. Overal kan de betekenis ‘week zijn’ of week maken’of ‘zich verweken’ ingevuld worden. Het afgeleide bijv.naamwoord עָטַף / Bg?ThuWPh kan met ‘week’vertaald worden en komt ook alleen in Gen.30:42 voor.

de verantwoording van onze vertaling

Het werkwoord הִטָּף / “áThàPh kent, zoals gezegd. een Qal, een Niph'al, een Hiph'il en een Hithpa'eel, maar komt weinig voor. GB noemt echter allereerst een hominiem werkwoord, dat alleen een Qal kent. Toch vermeldt GB de stamverwantschap met het eerstgenoemde werkwoord. Wie concordant probeert te vertalen - en dat zo consequent mogelijk -, zal de gelijkkluidendheid en gelijkvormigheid van twee of meer Hebreeuwse woorden ook in het Nederlands willen aanhouden en zal kritisch zijn waar de lexica en vertalers homoniemen aannemen. Hier is dat een voorbeeld van. Wie ook het idioom laat gelden, zal voor een stamwoord c.q. werkwoord, dat weinig voorkomt, in het Nederlands ook zoeken naar een weinig gebruikt en daardoor opvallender en specifiekere woord en juist de veel gebruikte en weinig specifieke woorden (zoals 'bedekken' in dit geval) mijden.

Bij het concordant vertalen moeten ook de mogelijke synoniemen tegen elkaar worden afgewogen op hun verschillen. Bovendien kan een bepaald Nederlands woord maar aan één Hebrteuws stamwoord worden gekoppeld. Maar Nederlands is een indogermaanse taal en die hebben niet een structuur op basis van stamwoorden zoals de Semitische talen. Het Nederlands is bovendien sterker dan andere indogermaanse talen een zogenaamde 'voorzetseltaal'; d.w.z. dat de betekenis van werkwoorden (andere woorden) volledig verandert wanneer het voorzetsel verandert; één voorbeeld is voldoende: UITgaan is precies het tegenovergestelde van INgaan. Die typisch semitische (dus ook Hebreeuwse) woordstamstructuur kunnen we in het Nederlands NIET zichtbaar en hoorbaar maken; in tegendeel: om tenminste de Hebreeuwse concordantie zo ver mogelijk door te voeren, moeten we juist gebruik maken van die typisch Nederlandse voorzetsels bij werkwoorden. Bij dit werkwoord kunnen we daarom behalve week zijn of maken ook 'zich losweken' bij de vertaling van de reflexieve hithpa'eel gebruiken.

Tenslotte moet één belangrijk feit nog worden bedacht bij het vertalen en vooral bij het interpreteren. Deze Hebreeuwse teksten (en de Griekse trouwens ook) zijn geschreven door mensen, voor wie de werkelijkheid in al zijn aspecten (natuurkundig, lichamelijk, biologisch) zich totaal anders voordoet dan voor ons 21e eeuwse. Dat betekent bij dit woord, dat 'week' overal in elke tekst tegelijk materieel en immaterieel funktioneert. 'Letterlijk' en 'figuurlijk' kunnen wel onderscheiden worden, maar mogen nergens gescheiden worden om straffe van misverstaan.

gevolgen voor de theologie

Als in Job 23:9 wordt gezegd: “Noorderlinks is hij (God) aan 't maken (aan het werk) en niet aanschouw ik (hem of dat) en is Hij zuidenrechts zich aan't losweken en niet zie ik (hem of dat)” dan kan dat niet als een moderne metafoor worden opgevat. Gods doen en laten is in de opvattingen van toen een zaak die wij modern willen nameten. Zouden daar afmetingen en getallennuitkomen, dan stonden voor de vraag wat de betekenis van deze maten en getallen zou kunnen zijn. De vraag van de tekst in Job is ik zie niets van hem: waarom niet als Hij wel zich laat zien - want dat is met de werkwoorden 'maken' en 'zich losweken' voor Job en zijn tijdgenoten realiteit.

Wij nu staan ver, heel er af van dit bijbelse werkelijkheidsweten! Dat roept de vraag op of er überhaupt nog begrip voor kunnen opbrengen en wat heeft datdan voor zin? Wanneer we dat niet meer proberen en het dus ook niet meer tot ons laten doordringen, geven we de relatie met mensen uit andere tijden op. En reeds de 19de eeuw is een totaal andere tijd: een 'temps perdue' (Marcel Proust).

Bert van Kooij,
Amersfoort juni 2021